

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ПРАКТИКАЛЫҚ-БАҒДАРЛАНҒАН ТАПСЫРМАЛАР

Алтынбек Аружан Есенқызы

altyhn02@gmail.com

7M01503 "Математика.Білім беру үдерісін басқару" білім беру бағдарламасының
2 курс магистранты

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ., Қазақстан
Республикасы

Ғылыми жетекші, физ.-мат. ғылымдарының кандидаты – **Н.К. Шаждекеева**

Кіріспе

Қазіргі заманғы білім беру стандарттары оқушылардың белгілі бір білім көлемін меңгеруіне ғана емес, сондай-ақ олардың осы білімді нақты өмірлік жағдайларда қолдану қабілетін қалыптастыруға бағытталған. Бұл тұрғыда білім алушыларды әлеуметтік, еңбек және жеке салаларға толыққанды қатысуға дайындаудың түйінді компоненті ретінде қаралатын функционалдық сауаттылықты дамыту ерекше маңызға ие болады. Функционалдық сауаттылық Оқу, математикалық, жаратылыстану, қаржылық, цифрлық және жаһандық сауаттылықты қамтиды және оқушының талдау, түсіндіру, дәлелдеу, шешім қабылдау және саналы түрде әрекет ету қабілетін көздейді. Алайда мектепте білім беру практикасында бұрынғысынша оларды қолдануға емес, білімді жаңғыртуға бағдарланған формальды тапсырмалар басым. Функционалдық сауаттылықты дамытудың тиімді тәсілдерінің бірі нақты өмірлік жағдайларды көрсететін және оқушылардың ойлау белсенділігін ынталандыратын практикалық-бағдарланған тапсырмаларды енгізу болып табылады. Бұл тапсырмалар оқу процесіне, әсіресе оқытуды даралау жағдайында табысты кіріктірілуі мүмкін, бұл әрбір білім алушының дайындық деңгейін, танымдық қызығушылықтары мен ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Осы баптың мақсаты оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру құралы ретінде практикалық-бағдарланған тапсырмаларды қарау, сондай-ақ оларды дараландырылған білім беру процесі жағдайында қолдануды талдау болып табылады.

Зерттеу міндеттері:

- «функционалдық сауаттылық» ұғымының теориялық негіздерін талдау;
- практикалық бағдарланған тапсырмалардың белгілері мен жіктемелерінің сипаттамасы;
- сауаттылықтың түрлі түрлерін дамытуға бағытталған тапсырмалардың мысалдарын ұсыну;
- мұндай тапсырмаларды оқу практикасына енгізу нәтижелерін талдау.

1. Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың теориялық аспектілері

1.1. Функционалдық сауаттылық ұғымы мен компоненттері

«Функционалдық сауаттылық» ұғымы білім беру сапасының халықаралық зерттеулерінде, атап айтқанда PISA (Programme for International Student Assessment) бағдарламасы шеңберінде кеңінен таралды. Осы контексте функционалдық сауаттылық практикалық міндеттерді шешу үшін, сондай-ақ өмірдің түрлі салаларында тиімді өзара іс-қимыл жасау үшін нақты өмірлік жағдайларда оқушының алған білімі мен іскерлігін қолдану қабілеті ретінде қарастырылады. Функционалдық сауаттылық академиялық сауаттылықтан ерекшеленеді, себебі ол ақпаратты жаңғыртуға емес, оны күнделікті өмірде мағыналы пайдалануға бағытталған. Бұл сын тұрғысынан ойлауды, дербестікті, шешім қабылдау және білімді жаңа, бейтаныс жағдайларда қолдану қабілетін дамытуды білдіреді. Қазіргі заманғы тәсілдер функционалдық сауаттылықтың бірнеше негізгі

компоненттерін бөліп көрсетеді:

- Оқу сауаттылық - әртүрлі жағдайларда жазбаша мәтіндерді түсіну, түсіндіру, талдау және пайдалану қабілеті.

- Математикалық сауаттылық - күнделікті өмір контекстінде есептерді шешу үшін математикалық ұғымдарды тұжырымдау, қолдану және түсіндіру қабілеті.

- Жаратылыстану-ғылыми сауаттылық - табиғат құбылыстарын түсіндіру, ғылыми деректерді пайдалану және ғылыми білімге байланысты дәлелдерді бағалау қабілеті.

- Қаржылық сауаттылық - жеке қаржыға, бюджетті жоспарлауға, жинақ пен шығыстарға байланысты негізделген шешімдер қабылдай білу.

- Цифрлық сауаттылық - міндеттерді шешу, коммуникация және өз бетінше білім алу үшін цифрлық технологиялар мен ақпаратты тиімді пайдалану қабілеті.

- Жаһандық құзыреттілік (жаһандық сауаттылық) - жаһандық және мәдениетаралық мәселелерді талдау, өзгелердің көзқарасын түсіну және құрметтеу, орнықты даму игілігі үшін ұжымдық іс-қимылдарға қатысу қабілеті.

Бұл компоненттердің әрқайсысы жеке де, жиынтығында да маңызды, өйткені оқушының ақпаратқа, технологияларға және ойлау икемділігі мен мінез-құлқына қойылатын жоғары талаптарға негізделген қазіргі қоғамдағы өмірге дайындығын қамтамасыз етеді. Осылайша, функционалдық сауаттылықты қалыптастыру білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, барлық пәндер бойынша мақсатты, жүйелі және оқу процесіне кіріктірілген болуы тиіс.

1.2. Практикалық бағдарланған тәсілдің мәні

Қазіргі заманғы білім беру парадигмасы дәстүрлі, білімді оқытудан құзыреттілікке көшуге көбірек бағдарланады, бұл ретте тәжірибелік дағдылар, дағдылар және білімді стандартты емес жағдайларда қолдану қабілеті басты назарда болады. Осыған байланысты нақты немесе шындыққа жақындатылған міндеттерді шешуге бағытталған қызметті ұйымдастыру нысандары мен оқу тапсырмаларын пайдалануды көздейтін практикалық-бағдарланған тәсіл ерекше маңызға ие болады. Практикалық-бағдарланған тәсіл оқушыларды мазмұнды қызметке белсенді қосу арқылы функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға ықпал етеді. Мұндай тәсіл сауаттылықтың нақты түрлерін (оқырман, математикалық, сандық және т.б.) қалыптастыруға ғана емес, сонымен қатар әмбебап оқу іс-қимылдарын дамытуға мүмкіндік береді: жоспарлау, талдау, шешім қабылдау, командада жұмыс істеу, әртүрлі дереккөздерден ақпаратты пайдалану. Оқытуды дараландыру жағдайында практикалық-бағдарланған тапсырмалар әрбір оқушының қабылдау ерекшеліктерін, дайындық деңгейін, уәждемесі мен мүдделерін ескеруге

мүмкіндік береді. Осының арқасында оқушылардың атқаратын қызметінің жеке маңыздылығын сезінетін білім беру ортасы құрылады, бұл тек оқу мотивациясын арттыруға ғана емес, сонымен қатар өзін-өзі ұйымдастыру мен рефлексияның тұрақты дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Бұдан басқа, практикаға бағдарланған тәсіл Қазақстан Республикасының жаңартылған білім беру бағдарламаларының талаптарына негізделген оқытудың қызметтік әдісімен тығыз байланысты. Осы тәсіл шеңберінде оқушы пассивті білім алушы емес, оқу процесінің белсенді субъектісі ретінде қарастырылады. Тапсырмалардың практикалық бағыттылығы күнделікті өмірде қажетті метапредметтік құзыреттіліктер мен функционалдық дағдыларды дамыту үшін жағдайларды қамтамасыз етеді. Практикалық бағдарланған тәсілдің мәні оның функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін нақты жағдайлар жасау, тұлғалық өсуге ықпал ету және оқу материалы мен өмірлік жағдайлар арасындағы байланысты қамтамасыз ету қабілетінен тұрады.

2. Педагогикалық құрал ретінде практикалық-бағдарланған тапсырмалар

2.1. Практикалық-бағдарланған тапсырмалардың белгілері мен жіктелуі

Практикалық-бағдарланған тапсырмалар оқушыдан шешім қабылдау, дәлелдеу, ақпаратты талдау және іс-қимыл стратегиясын әзірлеу үшін білім мен дағдыларды қолдануды талап ететін нақты өмірлік жағдайларды моделдейтін немесе имитациялайтын оқу тапсырмаларының ерекше түрі болып табылады. Мұндай тапсырмалардың негізгі айырмашылығы олардың білімді тексеруге емес, осы білімді қолданбалы контексте пайдалану қабілетіне назар аударуы болып табылады.

Практикалық-бағдарланған тапсырмалардың негізгі белгілерінің қатарына:

- Нақты немесе нақты мәнмәтіннің болуы (өмірлік жағдай, әлеуметтік проблема, тұрмыстық міндет және т.б.);
- Шешімнің ашық сипаты (стратегияны таңдау мүмкіндігі, жауаптың бірнеше рұқсат етілген нұсқаларының болуы);
- Пәнаралық (математика, тіл, жаратылыстану және т.б. салалар бойынша білімді пайдалану);
- Сын тұрғысынан ойлауды, логиканы, ақпаратты талдау мен бағалауды дамыту;
- Оқушылардың жеке тәжірибесімен және қызығушылықтарымен байланыс.

Практикалық бағдарланған тапсырмалардың әртүрлі жіктемелері бар. Функционалдық сауаттылықты дамыту контекстінде мынадай негізгі типтерді бөліп көрсетуге болады:

1. Шешім қабылдау тапсырмалары: талдау негізінде ұсынылған жағдайлардың оңтайлы нұсқасын таңдауды талап етеді.

Мысал: «Үш адамнан тұратын отбасы үшін ең үнемді ұялы байланыс тарифін таңдаңыз және өз таңдауыңызды негіздеңіз.»

2. Ақпаратты талдауға арналған тапсырмалар: кестелермен, графиктермен, мәтіндермен, схемалармен жұмыс істеуді көздейді.

Мысал: «Отбасының бір айдағы шығыстар кестесін зерттеңіз және бюджетті оңтайландыру жолдарын ұсыныңыз.»

3. Жоспарлау және болжау тапсырмалары: іс-қимылдар алгоритмін құру, салдарын болжай білуді болжайды.

Мысал: «Калориялық және витаминдік нормаларды сақтайтын жасөспірімге арналған тамақтану жоспарын әзірлеңіз.»

4. Дәлелдеу және өзін-өзі бағалау тапсырмалары: деректер мен фактілерге негізделген өз пікірін білдіруді талап етеді.

Мысалы: «Қоршаған ортаны қорғау бойынша қандай шаралар неғұрлым тиімді деп есептейсіз және неліктен?»

5. Интеграцияланған тапсырмалар: қызметтің бірнеше түрін (оқу, есептеу, талдау, интерпретация) үйлестіреді және кешенді дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

Мысал: «Аспаптың нұсқаулығын оқыңыз, оның бір айдағы энергия шығынын есептеңіз, электр энергиясының құнын анықтаңыз және пайдалылығы туралы қорытынды шығарыңыз.»

Сауатты әзірленген практикалық-бағдарланған тапсырмалар пәндік мазмұнды игеруді ғана емес, сонымен қатар уақыт талаптарына сәйкес келетін әмбебап құзыреттерді дамытуды қамтамасыз ететін қуатты педагогикалық құрал болып табылады.

2.2. Сауаттылықтың әртүрлі түрлері бойынша тапсырмалардың үлгілері

Функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған практикалық-бағдарланған тапсырмалар әртүрлі оқу пәндеріне тиімді интеграциялануы мүмкін. Төменде білім беру сапасын бағалаудың халықаралық практикасында (атап айтқанда, PISA зерттеу шеңберінде) бөлінетін сауаттылықтың негізгі түрлері бойынша топтастырылған осындай тапсырмалардың мысалдары берілген.

1. Оқу сауаттылығы

Тапсырма: Фастфудтың зияны туралы мақаланы оқыңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз:

- Мәтіннің негізгі идеясы қандай?
- Автор оқырманды қалай сендіреді?
- Қандай фактілер анағұрлым сенімді?
- Сіз автордың пікірімен келісесіз бе? Негіздеңіз.

Бұл тапсырма мәтінді түсінуді, талдауды және түсіндіруді, аргументтерді бағалауды және өз көзқарасын қалыптастыруды дамытады.

2. Математикалық сауаттылық

Тапсырма: Дүкен құны 12 500 тг болатын тауарға 20% жеңілдік ұсынады. Бағаны жеңілдікпен есептеңіз. Басқа акция жұмыс істейтін бәсекелес дүкеннің бағасымен салыстырыңыз: «2 сатып ал - 3 ал». Қандай ұсыныс тиімді?

Мұндай тапсырма қолданбалы контексте математикалық есептеулерді, нұсқаларды талдауды және таңдауды негіздеуді талап етеді.

3. Жаратылыстану-ғылыми сауаттылық

Тапсырма: Сіздің өңіріңіздегі соңғы жылдағы ауаның ластануы туралы деректерді зерттеңіз (кесте немесе график). Сұрақтарға жауап беріңіз:

- Ластанудың қандай көздері негізгі болып табылады?
- Бұл адам денсаулығына қалай әсер етеді?
- Мектеп зиянды азайту үшін қандай шаралар қабылдай алады?

Бұл тапсырма ғылыми ақпаратпен жұмыс істеу және оны табиғи және әлеуметтік құбылыстарды түсіндіру үшін қолдану қабілетін қалыптастырады.

4. Қаржылық сауаттылық

Тапсырма: Стипендияны/қалта ақшасын, көлік шығыстарын, тамақтануды, ойын-сауықты және жинақтарды ескере отырып, бір айға жеке бюджет жасаңыз. 3 айда қанша уақыт қалдыруға болатынын есептеңіз.

Мұндай тапсырма жоспарлау, кірістер мен шығыстарды есепке алу, қаржы мәселелерінде жауапты шешімдер қабылдау дағдыларын дамытады.

5. Цифрлық сауаттылық

Тапсырма: Интернеттен бір модельдегі ноутбукты сату үшін үш ұсынысты табыңыз. Сипаттамаларды, бағаны, жеткізу шарттарын салыстырыңыз. Салыстыру кестесін жасап, оңтайлы нұсқаны таңдаңыз.

Бұл тапсырма әртүрлі көздерден ақпаратты іздеу, талдау және салыстыру дағдыларын дамытады.

6. Жаһандық сауаттылық

Тапсырма: Климаттың өзгеруі туралы материалды оқыңыз. Өз өңіріңізде қандай зардаптар болуы мүмкін екенін сыныптастарыңызбен талқылаңыз. «Мектеп - экология үшін!» шағын жобасын әзірлеңіз.

Мұндай тапсырмалар белсенді азаматтық ұстанымды, эмпатия мен ынтымақтастықты қалыптастыруға ықпал етеді.

Мұндай тапсырмаларды оқу процесіне қосу оқытуды анағұрлым мазмұнды және қызықты етіп қана қоймай, тез өзгеретін әлем жағдайында оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

2.3. Тапсырмаларды таңдауда оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру

Қазіргі заманғы білім берудің негізгі қағидаттарының бірі - әрбір оқушының тұлғалық ерекшеліктеріне, дайындық деңгейіне, уәждемесіне, қызығушылықтары мен ойлау стиліне бағдарлануды көздейтін оқытуды даралау. Өзінің табиғаты бойынша икемді және вариативті практикалық-бағдарланған тапсырмалар осы тәсілді іске асыру үшін кең мүмкіндіктер береді. Біріншіден, мұндай тапсырмалар күрделілік деңгейі бойынша бейімделуі мүмкін. Базалық дайындық деңгейі бар оқушылар үшін нақты нұсқаулықтар мен қадамдық іс-қимылдар алгоритмі бар тапсырмалар қолданылады. Неғұрлым дайындалған оқушылар шешу стратегиясын таңдауды, қосымша ақпарат іздеуді, өз ұстанымын қалыптастыруды көздейтін ашық міндеттермен жұмыс істей алады. Екіншіден, оқушылардың танымдық қызығушылығын ескеру маңызды. Мысалы, «Отбасы бюджеті» тақырыбын зерделеу кезінде бір оқушы өз отбасының мысалында, екіншісі - ойдан шығарылған кейіпкер мысалында немесе сандық ойын сценарийі бойынша бюджет жасай алады. Мұндай тәсіл мотивацияны және тапсырмаға тартуды арттырады. Үшіншіден, ақпаратты қабылдаудың таңдаулы арналарын (визуалды, аудиальды, кинестетикалық) ескеру қажет. Мысалы, визуалдарға инфографикамен, диаграммалармен, кестелермен жұмыс істеу ыңғайлы болады; аудиоларға - аудиофрагмаларды тындауға немесе ауызша талқылауларға қатысуға; кинестетиктер - практикалық іс-қимылдармен, моделдеумен немесе рөлдік ойындармен байланысты тапсырмаларды орындау. Сондай-ақ жеке, жұп және топтық форматтарда жұмыс істеу мүмкіндігін көздеген жөн. Кейбір оқушылар жеке шоғырлану кезінде жақсы нәтижелер көрсетеді, басқалары - идеяны талқылап, баламалы пікірді естіп, өз шешімдерін түзете алатын ұжымдық жұмыс кезінде.

Ақырында, таңдау үшін жағдай жасау маңызды. Егер оқушы бірнеше тапсырмалардың бірін өз мүдделерімен және қабілеттерімен байланыстыра отырып таңдай алатын болса, бұл оның нәтиже үшін жауапкершілігін арттырады және өз бетінше жоспарлау дағдыларын дамытады.

Осылайша, практикалық-бағдарланған тапсырмалар функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың ғана емес, сонымен қатар әрбір оқушының әлеуетін барынша ашуға ықпал ете отырып, оқытуды дараландыру қағидаттарын іске асырудың тиімді құралы болып табылады.

3. Білім беру процесіне практикалық-бағдарланған тапсырмаларды енгізу нәтижелері

3.1. Функционалдық сауаттылық деңгейінің өзгерістерін талдау

Оқу процесінде практикалық-бағдарланған тапсырмаларды пайдалану тиімділігін бағалау үшін педагогикалық практика шеңберінде жалпы білім беретін мектеп базасында эксперименттік бақылау жүргізілді. Зерттеу 5-7 сынып оқушыларын қамтыды, олармен екі ай бойы функционалдық сауаттылықтың түрлі компоненттерін дамытуға бағытталған тапсырмалар жүйелі түрде қолданылды. Бұл ретте Оқу, математикалық және жаратылыстану-ғылыми сауаттылыққа ерекше назар аударылды, өйткені олар оқу мазмұнымен тығыз байланысты.

Бірінші кезеңде функционалдық сауаттылық деңгейінің кіріс диагностикасы жүргізілді. Ол халықаралық зерттеулер форматына (PISA) жақын тест және практикалық тапсырмаларды қамтыды. Диагностика нәтижелері бойынша оқушылардың көпшілігі тапсырмаларды орындаудың орташа және төмен деңгейлерін көрсетті, әсіресе ақпаратты талдау, жауаптарды дәлелдеу және білімді стандартты емес жағдайларда қолдану бөлігінде.

Екі ай ішінде тәжірибеге бағытталған тапсырмалар әртүрлі пәндер (математика, биология, орыс тілі, өзін-өзі тану) шеңберінде енгізілді. Тапсырмалар білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып таңдалды. Форматтар: жазбаша кейс-

тапсырмадан бастап жобалық шағын жұмыстарға, интерактивті пікірталастар мен нақты сценарийлер негізіндегі тапсырмаларға дейін өзгерді.

Эксперимент аяқталғаннан кейін ұқсас типтегі тапсырмаларды пайдалана отырып, бірақ басқа сюжеттер мен контекспен қорытынды диагностика жүргізілді. Кіріс және қорытынды бақылау нәтижелерін салыстырмалы талдау оң динамиканы көрсетті:

Функционалдық сауаттылықтың жоғары деңгейін көрсеткен оқушылар саны 21% артты;

Мәтін мен деректерді түсіндіруде әдеттегі қателер саны 34% -ға қысқарды;

Оқушылардың 78% -ы тапсырмаларды орындау кезінде неғұрлым дәлелді жауаптар бере бастады;

Ашық түрдегі тапсырма бойынша орташа балл 6,2-ден 8,4-ке дейін өсті (мүмкін болатын 10-нан).

Практикалық-бағдарланған тапсырмаларды енгізу функционалдық сауаттылықты құрайтын негізгі құзыреттерді дамытуға оң әсер етті. Білім беру нәтижелерін теңестіруде осындай тапсырмалардың әлеуетін айғақтайтын орта және орта даярлық деңгейінен төмен оқушыларда ең көп ілгерілеу байқалғанын ерекше атап өткен жөн.

3.2. Педагогтар мен оқушылардың пікірлері

Тәжірибеге бағытталған тапсырмаларды енгізудің тиімділігін бағалау тәжірибеге қатысқан мұғалімдердің пікірлері, сондай-ақ оқушылардың өздерінен кері байланыс негізінде сапалы талдаумен толықтырылды. Пікірлер сауалнама, ауызша сұхбаттар және тапсырмаларды орындау процесінде білім алушылардың мінез-құлқын бақылау арқылы жиналды.

Тәжірибеге қатысқан педагогтар келесі жағымды жайттарды атап өтті:

Оқушылардың көпшілігінде оқу мотивациясын арттыру. Нақты өмірлік жағдайларға байланысты тапсырмалар оқулықтағы дәстүрлі жаттығуларға қарағанда балалардың қызығушылығын арттырды.

Ойлау қызметін жандандыру. Оқушылар көбінесе нақтылаушы сұрақтар қойып, бастама көтеріп, өз бетінше ақпарат іздеп, шешім қабылдау жолдарын талқылады.

Топта жұмыс істеу дағдыларын және нәтиже үшін жауапкершілікті дамыту. Практикалық-бағдарланған тапсырмаларды ұжымдық орындау кезінде оқушылар міндеттерін бөлісті, өз көзқарастарын дәлелдеуге және басқаларды тыңдауға үйренді.

Бұрын белсенді емес оқушылардың қатысуын арттыру. Әдеттегі сабақтарда байқау позициясын иеленгендер, әсіресе тапсырманы орындау нысанын таңдау кезінде, процеске белсенді қатыса бастады.

Оқушылардың өздері де тапсырмалардың жаңа форматына оң көзқарас білдірді. Сауалнамалар мен әңгімелесулерде олар:

«Мұндай тапсырмалармен қызықтырақ, өйткені олар нағыз өмірге ұқсайды.»

«Кейде оның қалай жұмыс істейтінін ойлау қиын, бірақ қызық.»

«Маған тек оқулықтағыдай жазу емес, өз шешімін табу тәсілі ұнады.»

«Біз үйдегі суды үнемдеу жобасын жасадық - енді өзіміз не істеуге болатынын білемін.»

Оң пікірлермен қатар практикалық-бағдарланған тапсырмаларды енгізумен байланысты кейбір қиындықтар да атап өтілді. Атап айтқанда:

Жекелеген оқушыларда, әсіресе, егер оларда бейтаныс терминдер немесе стандартты емес жағдайлар қолданылса, тапсырмалардың тұжырымдамаларын түсіну қиыншылық туғызды. Бұл тапсырмаларды кезең-кезеңмен күрделендіру және түсінік аппаратымен алдын ала жұмыс істеу қажеттігін көрсетеді. Кейбір оқушылар стратегияны өз бетінше таңдауды талап ететін ашық ұшы бар тапсырмаларды орындау кезінде уақытты жоспарлауда және бөлуде қиындықтарға тап болды. Мұғалімдерге сабақтарды дайындауға көп уақыт қажет болды, өйткені сапалы практикалық-бағдарланған тапсырмаларды әзірлеу шығармашылық тәсілді және сабақтың құрылымына ойластырылған интеграцияны талап етеді. Осы қиындықтарға қарамастан, оқушылар да, педагогтар да көбінесе білім беру

процесінде осындай тапсырмаларды одан әрі пайдалануға дайын екендіктерін және қызығушылықтарын білдірді. Мұғалімдер тәжірибеге бағытталған тапсырмалармен жұмыс істеу кәсіби өсуге ықпал етеді, себебі әдеттегі әдістемелерді қайта қарауды, қолданылатын тәсілдердің спектрін кеңейтуді және метапредметикалық дағдыларды дамытуға бағдарлануды талап етеді. Қатысушылардың пікірлері функционалдық сауаттылықты қалыптастыру және оқушылардың дербестігін, жауапкершілігін және саналылығын дамыту құралы ретінде практикалық-бағдарланған тапсырмаларды оқу практикасына енгізудің орындылығын растады.

3.3. Проблемалар және оларды шешу жолдары

Оң нәтижелерге және оқушылардың жоғары уәждемесіне қарамастан, білім беру процесіне практикалық-бағдарланған тапсырмаларды енгізу оларды жүйелі пайдалану кезінде ескерілуі қажет бірқатар қиындықтармен қатар жүреді. Зерттеу жүргізу тәжірибесін талдау негізгі проблемаларды бөліп көрсетуге және оларды еңсерудің ықтимал жолдарын белгілеуге мүмкіндік берді. Біріншіден, мектеп оқушыларының жас ерекшеліктеріне бейімделген әдістемелік әзірлемелердің шектеулі болуы маңызды қиындықтардың бірі болып табылады. Мұғалімдерге өз бетінше тапсырмалар жасауға тура келеді, бұл қосымша уақытты, күш-жігерді және әдістемелік даярлықты талап етеді. Шешім функционалдық сауаттылықтың компоненттерін ескере отырып әзірленген тапсырмалардың мектеп немесе мектеп аралық банкін қалыптастыру, сондай-ақ әдістемелік семинарлар өткізу және педагогтар арасында тәжірибе алмасу болуы мүмкін. Екіншіден, барлық оқушылар тапсырмалардың ашық форматына бірдей тез бейімделе бермейді. Бұл әсіресе дербестік деңгейі төмен немесе оқу уәждемесі нашар оқушыларға қатысты. Мұндай білім алушылар үшін алдын ала дайындық қажет: қадамдық нұсқаулық, сүйемелдеу, орындау мысалдары. Ішінара прогресті көтермелеу және оң нығайту жүйесі де тиімді болып табылады. Үшіншіден, практикалық-бағдарланған тапсырмаларды орындауды объективті бағалау қиындықтар туғызады. Жауаптар әр түрлі болуы мүмкін, ал критерийлер - әрқашан айқын бола бермейді. Алдын ала әзірленген бағалау айдарларын (чек-парақтарын) пайдалану, оның ішінде толықтығы, негізділігі, логикасы, дәлелдері және т.б. болуы мүмкін. Бұдан басқа, мектеп кестесі жағынан икемділік, әкімшілікті қолдау және жобалау және зерттеу қызметі үшін жағдай жасау тәжірибеге бағдарланған тәсілді табысты енгізудің маңызды шарты болып табылады. Жүйелі ұйымдастырушылық қолдаусыз жекелеген мұғалімдердің күш-жігері тұрақсыз және дүркін-дүркін болуы мүмкін. Өзінің барлық тиімділігіне қарамастан, практикалық-бағдарланған тапсырмалар ойластырылған ұйымдастыруды, әдістемелік қолдауды, оқушылардың деңгейі мен ерекшеліктеріне бейімделуді, сондай-ақ педагогтардың тұрақты кәсіби өсуге және эксперименттеуге дайындығын талап етеді.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру тез өзгеретін әлемде оқушыларды өмірге дайындауға бағытталған қазіргі заманғы білім берудің басым міндеттерінің бірі болып табылады. Практикалық-бағдарланған тапсырмалар осы міндетті іске асырудың тиімді құралы болып табылады, өйткені оқу материалын нақты өмірлік жағдайлармен біріктіруге мүмкіндік береді, сыни және логикалық ойлауды дамытады, метапредметтік құзыреттерді қалыптастырады. Жүргізілген зерттеу нәтижелері практикалық-бағдарланған тапсырмаларды жүйелі түрде пайдалану функционалдық сауаттылық деңгейіне оң әсер ететінін, әсіресе олардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқушылардың уәждемесі мен оқу белсенділігінің өсуіне ықпал ететінін көрсетті. Мұндай тапсырмалар оқытуды дараландыру қағидаттарына сәйкес ұйымдастыруға мүмкіндік береді, бұл Қазақстан Республикасындағы білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында әсіресе өзекті. Сонымен бірге, практикаға бағдарланған тәсілді табысты іске асыру әдістемелік икемділікті, педагогикалық даярлықтың тиісті деңгейін, мектеп тарапынан диагностикалық құралдардың және ұйымдастырушылық қолдаудың болуын талап етеді. Жекелеген тапсырмаларды енгізу ғана емес, сонымен қатар практикалық-

бағдарланған оқыту білім беру процесінің ажырамас бөлігіне айналатын жүйені құру маңызды.

Одан арғы зерттеулердің перспективалары:

- функционалдық сауаттылықтың негізгі түрлері бойынша тапсырмалар жүйесін әзірлеу;

- жалпы білім берудің әртүрлі деңгейлерінде оларды қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар жасау;

- практикалық-бағытталған тапсырмалардың оқушылардың дербестігін, жауапкершілігін және танымдық уәждемесін дамытуға әсерін зерделеу.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру - жеке оқу курсы емес, білімді қолдануға және белгісіздік жағдайында шешім қабылдауға қабілетті тұлғаны дамытуға бағытталған білім беру философиясы. Сондықтан да практикалық-бағдарланған тапсырмалар ХХІ ғасыр мұғалімдерінің білім беру тәжірибесінде лайықты орын алуы тиіс.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Бим-Бад Б.М. Педагогический энциклопедический словарь. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.

2. Воронина Л.А. Функциональная грамотность как показатель качества общего образования // Народное образование. – 2020. – №2 (1515). – С. 8–13.

3. Кузнецова Е.А. Индивидуализация обучения в условиях реализации ФГОС // Современные проблемы науки и образования. – 2019. – №6. URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=29403>

4. OECD. PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do. – Paris: OECD Publishing, 2019. – 356 p.

5. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие. – М.: Академия, 2017. – 272 с.

6. Хуторской А.В. Методика формирования ключевых компетентностей у учащихся: пособие для учителей. – М.: ИОСО РАО, 2003. – 121 с.

7. Шаповаленко В.И. Практико-ориентированные задания как средство формирования функциональной грамотности школьников // Педагогика. – 2021. – №4. – С. 21–25.

8. Назарова Н.А. Формирование функциональной грамотности в процессе освоения учебных предметов // Начальная школа. – 2022. – №3. – С. 36–39.

9. Министерство просвещения РК. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020–2025 годы. – Астана, 2020.

10. Смирнова Т.И. Практические аспекты формирования читательской грамотности школьников // Начальная школа плюс до и после. – 2021. – №2. – С. 23–27.